

Jacek Pasieczny

"Historia myśli organizatorskiej.
Zarys wykładu", Włodzimierz
Gogłoza, Krzysztof Księski,
Warszawa 2013 : [recenzja]

Problemy Zarządzania 12/2, 129-132

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Recenzja książki *Historia myśli organizatorskiej. Zarys wykładu*

Jacek Pasieczny*

Książka Włodzimierza Gogłozy i Krzysztofa Księskiego *Historia myśli organizatorskiej. Zarys wykładu* jest z założenia podręcznikiem, napisanym przede wszystkim z myślą o osobach studiujących administrację, zarządzanie, marketing, bezpieczeństwo wewnętrzne i inne nauki społeczne. Autorzy deklarują, że chcieli, aby ich książka była pomocą przy nauce takich przedmiotów, jak: historia myśli organizatorskiej, metody zarządzania, organizacja i zarządzanie, organizacja i zarządzanie w administracji publicznej, teoria organizacji, historia myśli administracyjnej, ekonomicznej i socjologicznej.

W książce przyjęto konwencję przedstawiania najważniejszych postaci z grona twórców nauk o zarządzaniu oraz wybranych koncepcji teoretycznych bez ich analizy czy oceny. Nie jest to pierwsza i jedyna pozycja o podobnej budowie i treści. W przeszłości w podobny sposób postępowali m.in. tacy autorzy, jak J. Kurnal czy Z. Martyniak. Powstaje więc pytanie, czy potrzebna jest kolejna tak skonstruowana pozycja poświęcona rozwojowi nauk o zarządzaniu. Wydaje się, że odpowiedź powinna być twierdząca z kilku powodów.

Po pierwsze, zgłębianie historii rozwija i poszerza horyzonty czytelnika. Rozwój nauk o zarządzaniu był procesem ciekawym, a niekiedy wręcz fascynującym i jest wdzięcznym przedmiotem studiowania. Jako że książka napisana jest dobrym językiem, a jej autorzy przy doborze treści nie unikają interesujących, choć często pomijanych detali i ciekawostek, jej lektura jest pożyteczna i zarazem przyjemna.

Po drugie, ujęcie historyczne pozwala na odpowiednią ocenę koncepcji i zjawisk – perspektywa czasu daje możliwość „odsiać ziarno od plew”. Dziś wiemy, które z bardzo licznych podejść, teorii czy koncepcji zaistniałych w obszarze nauk o zarządzaniu na przestrzeni przeszło wieku zasługują na pamięć i kontynuację. Wydaje się, iż wybory dokonane przez autorów w większości były trafne – w książce zostały ujęte te teorie i rozwiązania, które nie były przemijającymi modami i przetrwały próbę czasu.

Po trzecie, większość koncepcji składających się na nauki o zarządzaniu powstało w wyniku potrzeb praktyki. Niejednokrotnie były to konkretne

* **Jacek Pasieczny** – dr hab., Katedra Teorii Organizacji, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski.

rozwiązania istniejących problemów. Biorąc pod uwagę, że wiele problemów ma charakter uniwersalny i ponadczasowy, niektóre „stare” rozwiązania mogą mieć wartość praktyczną również dzisiaj.

Po czwarte wreszcie, w swoim podręczniku autorzy wychodzą poza „klasyczne”, prezentowane w większości pozycji teorie i postaci. Uwzględnienie niektórych współczesnych koncepcji jest elementem wyróżniającym książkę Włodzimierza Gogłózy i Krzysztofa Księskiego.

Książka składa się z pięciu rozdziałów.

W pierwszym rozdziale przedstawiono zarys historii gospodarczej świata zachodniego i jest to wprowadzenie do prezentacji wczesnych koncepcji zarządzania. Jest to rozdział w pewnym sensie nietypowy, bo nie jest poświęcony twórcom nauki o zarządzaniu, lecz w sposób syntetyczny ukazuje wybrane zjawiska, trendy i zmiany, które doprowadziły do rozwoju tej dyscypliny. Innym czynnikiem wyróżniającym ten rozdział jest aktywniejsza narracja i większa refleksyjność autorów. Kolejne rozdziały są prezentowane „sucho”, po kronikarsku, autorzy unikają własnych opinii i ocen, co (jak podają we wstępie) wynika ze świadomie przyjętej konwencji. Wydaje się jednak, że nieco obniża to wartość tekstu. Tym bardziej, że autorzy mają nie tylko dużą wiedzę, ale również umiejętność syntezy i poszukiwania logicznych związków przyczynowo-skutkowych, co udowadniają właśnie w rozdziale pierwszym. I dlatego ten wykraczający poza dominującą konwencję rozdział zatytułowany „Zarys historii gospodarczej świata zachodniego – tło społeczno-polityczne wczesnej myśli organizatorskiej” jest chyba najciekawszy i najwartościowszy.

Rozdział drugi poświęcony jest nurtowi inżynierskiemu w naukach o zarządzaniu. Przedstawia się w nim życie, działalność i dorobek takich postaci, jak: Robert Owen, Frederic Taylor, Henry Gantt, Frank i Lillian Gilbreth, Henri Le Chatelier, Harrington Emerson, Charles Bedaux, Henry Ford, Karol Adamiecki, Edwin Hauswald. Obok osiągnięć organizacyjnych i teoretycznych, autorzy przedstawiają ciekawsze fakty z życia charakteryzowanych osób, co sprawia, że tekst czyta się z zainteresowaniem. Niestety ani w tym, ani w innych rozdziałach nie wspomniano o jednym z najważniejszych prekursorów efektywnego zarządzania – Tomaszu Bacie. Należy tego żałować, gdyż była to postać o wielkim dorobku praktycznym, jednocześnie nietuzinkowa i niełatwa do zaklasyfikowania.

W trzecim rozdziale zaprezentowano najważniejsze postaci nurtu uniwersalistycznego. Autorzy zaliczyli do nich: Chestera Barnarda, Henri Fayola, Maxa Webera, Lyndalla Urwicka, Herberta Simona, Zygmunta Rytla i Tadeusza Kotarbińskiego. Dobór tych dwóch ostatnich postaci jest słusznym zabiegiem autorów, gdyż dorobek znakomitych polskich praktyków i teoretyków organizacji jest w wielu publikacjach niesłusznie pomijany, a osiągnięcia prakseologii wymagają wręcz repopularyzacji.

Czwarty rozdział nosi tytuł „Nurt humanizacyjny i teorie motywacji”. Zabieg połączenia nurtu human relations ze współczesnymi koncepcjami

motywacji nie wydaje się zbyt szczęśliwy, tym bardziej że niektóre z nich bardziej plasują się w innych obszarach wiedzy aniżeli teoria organizacji i zarządzania. Jednak ze względu na interdyscyplinarność nauk o zarządzaniu, rozwiązanie takie jest dopuszczalne. To, że w jednym rozdziale znalazły się teorie stworzone na przestrzeni niemal stu lat, jest dość niefortunne, tym bardziej że inne rozdziały zostały wyodrębnione przy zastosowaniu kryterium chronologicznego. W rozdziale czwartym przedstawiono życie i osiągnięcia takich postaci, jak: Mary Parker Follet, Elton Mayo, Abraham Maslow, Douglas McGregor, Frederic Herzberg, Clayton Alderfer, Rensis Likert, Fred Luthans, David McClelland, Chris Argyris, Victor Vroom, John Stacey Adams, Peter Drucker, John Adair, Henry Mintzberg. Ten dobór może budzić pewne wątpliwości. Po pierwsze, niektóre z dobranych postaci odbiegają formatem od pozostałych. Po drugie zaś, niektóre z nich swoim dorobkiem zdecydowanie wykraczają poza obszar tematyczny zakreślony tytułem rozdziału. Chodzi tu zwłaszcza o osoby P. Druckera i H. Mintzberga, którzy również (lub bardziej) pasowaliby do rozdziałów trzeciego lub piątego. Mimo tych słabości, rozdział ten jest dobrym, choć z założenia pobieżnym przeglądem podstawowych koncepcji z obszaru motywacji.

W rozdziale piątym autorzy porzucają konwencję przedstawiania postaci twórców nauk o zarządzaniu na rzecz krótkich charakterystyk wybranych współczesnych zjawisk i nurtów w teorii i praktyce zarządzania. Są to szczególnie: zarządzanie operacyjne, teoria gry organizacyjnej, podejście systemowe, cybernetyka, podejście sytuacyjne, organizacja ucząca się, kultury narodowe a zarządzanie, model z, Total Quality Management, Lean Management, Business Process Reengineering, Benchmarking, New Public Management, zarządzanie oparte na rynku, świadomy kapitalizm, nurt satyryczny. Rozdział ten budzi największe wątpliwości i dotyczą one głównie doboru treści poszczególnych podrozdziałów, jak i poziomu ich szczegółowości. Pominięto także sporo istotnych dla rozwoju nauk o zarządzaniu postaci (dla przyzwoitości powinny być choćby wspomniane takie nazwiska, jak M. Porter, W. Burke czy T. Peters). Na tych samych prawach potraktowano podstawowe dla dyscypliny szkoły (jak na przykład podejście systemowe, któremu poświęcono zaledwie cztery strony), jak i wybrane koncepcje (teoria z) czy techniki (benchmarking). Pomieszenie filozofii, szkół i technik może dezorientować lub nawet wprowadzać w błąd mniej wprawnego czytelnika. Wspomniane podejście systemowe, cybernetyka czy Total Quality Management mają inny ciężar gatunkowy niż teoria z, benchmarking czy nurt satyryczny. Na uwagę zasługuje wprowadzenie niezbyt często opisywanych w literaturze zarządzania opartego na rynku czy świadomego kapitalizmu, choć nie są to podstawowe współczesne nurty czy koncepcje. Dlatego (i dotyczy to wszystkich rozdziałów) celowe byłoby choćby kilkudziesięciu wprowadzenie do rozdziału, uzasadniające dobór treści w danej części. Ta uwaga dotyczy już jednak ewentualnych kolejnych wydań książki. Pewną (choć trudną do uniknięcia) słabością tego rozdziału

są również dysproporcje między objętością i poziomem szczegółowości niektórych podrozdziałów.

Historia myśli organizatorskiej. Zarys wykładu jest – zgodnie z intencjami autorów – podręcznikiem dla studentów studiów wyższych. Jak wcześniej wspomniano, założeniem autorów było skoncentrowanie się na opisie wybranych koncepcji i ich twórców przy minimalizacji elementów analitycznych i ocennych. Brakuje więc wprowadzeń, podsumowań, komentarzy, wniosków uogólniających czy ustrukturyzowania przekazywanej treści. Całość sprawia wrażenie nieco „rwanej”. Dlatego książka ta raczej nie będzie podstawową pozycją literaturową do nauki przedmiotów mieszczących się w naukach o zarządzaniu, gdyż nie może być narzędziem porządkowania i systematyzacji wiedzy. Może być natomiast świetną pozycją uzupełniającą i poszerzającą wiedzę czytelnika. Zastosowana przez autorów konwencja ma bowiem również poważną zaletę – umożliwia czytelnikowi samodzielne wyciąganie wniosków. Poszczególne części opracowania mogą pełnić rolę ministudiów przypadku, dogodnych do analizy w ramach pracy indywidualnej lub grupowej. Jest to możliwe m.in. dzięki temu, że każda przedstawiana przez autorów koncepcja ukazywana jest w kontekście krótkiego życiorysu zawodowego jej twórcy. W samodzielnej ocenie zawartych w książce treści mogą być pomocne pytania kontrolne zamieszczone po każdym z podrozdziałów. Należy zauważyć, że autorom udało się zamieścić liczne informacje wykraczające poza standardowy wykład akademicki i dotyczy to niemal każdej omawianej kwestii.

Dzięki konsekwencji autorów w tym zakresie omawiana pozycja jest książką ciekawą, co nie jest ani powszechne, ani oczywiste w przypadku podręczników akademickich. Opracowanie napisane jest dobrym, przystępnym językiem co zdecydowanie może poszerzyć grono jego odbiorców. Oprócz studentów mogą być nimi menedżerowie, przedsiębiorcy i wszyscy, w których zainteresowaniach leżą nauki o zarządzaniu.

Konkludując, *Historia myśli organizatorskiej. Zarys wykładu* to ciekawa, dobrze napisana i wartościowa pozycja, która z pewnością znajdzie czytelników.

Gogłoz, Włodzimierz i Księżki, Krzysztof (2013). *Historia myśli organizatorskiej. Zarys wykładu*. Warszawa: Difin.